

STRIDON

I.

1.

U svom članku o »Iasima« u ovom časopisu (n. s. 16, 69 i d.), govoreći o njima susjednom plemenu Seretâ, nabrojio sam mjesna imena na ilirskom jezičnom području u starom vijeku, koja tvore suvisli skup, jer su očito izvedena iz korijena *ser-* odn. *sar-* i *sir-*. Stojeći na stanovištu, da se iz samog ilirskog gradiva mora po mogućnosti dokučiti značenje imena, nastojao sam to postići ispitujući položaje odnosnih mjesta i njihove odlike te ustanovljujući, da li se postignuti rezultati kod suvislih skupova imena među sobom i slažu. Kod spomenutog skupa ističu se dva mjesta svojim položajem na rijeci Savi: 1) na mjestu Stare Gradiške stajao je *Servitium*, gdje je bila, kako saznajemo iz Not. dign. occ. 32, 55, i postaja *classis primae Pannonicae*; 2) na Savi se također nalazilo kod Mitrovice znamenito mjesto *Sirmium*. Dok se taj oblik u starije doba javlja isključivo, kasnije nalazimo vulgarno-latinski oblik *Sermium*: prijelaz *i > e* dokazuje nam, da je *i* bilo kratko. Iz ovog je imena nastao i hrvatski naziv *Srijem*, *Srijèma*, ali ne izravno iz ilirskog oblika *Sirmium*, jer bi se iz njega očekivalo **Srm* (preko **Sьrmъ*), nego iz vulg.-lat. oblika *Sermio* likvidnom metatezom preko **Srémъ*. — 3) Na položaj uz rijeku ukazuje i ime plemena *Ser(r)etes*, za koje Plinije, n. h. III, 147 veli, da rijeka Drava izišavši iz Norika, dakle zapadno od Poetovija, teče kroz njegovu zemlju: to se po svoj prilici odnosi na današnje Međumurje.

Kad sve ovo znamo, smijemo korijen *ser-* dovesti u vezu s istoimenim indoevr. korijenom značenja »strujati«, koji nalazimo u staroind. glagolima *sárati*, *sísarti* »teče«, *sará-* »kapljevit« i u mnogobrojnim drugim riječima indoevropskih jezika.

Nisu ovo jedina ilirska mjesna imena, koja su iz spomenutog korijena izvedena, imamo ih veći broj, ali o odnosnim mjestima nemamo potanjih podataka. Iz *ser-* su osim *Seretes* i *Servitium* — gdje je baza *sereu-*, up. staroind. *srávati* »teče« = gr. *πέω* — izvedena imena *Seretion*, *Serota*, *Serena*, iz *sar-*: *Sarnade*, *Σαρνοῦς*, valjda istovetno sa *Sarnonto*, *Sarminium*, o kojima je ono, što znamo, navedeno u spomenutoj mojoj raspravi.

Iz ovoga popisa možemo utvrditi, da indoevropskom prijevojnomo nizu *ser- : sor- : s̥r-* odgovara očito u ilirskom *ser- : sar- : sir-*. Dok je indoevr. *e* ostalo nepromijenjeno, *o* je prešlo u *a*, što se slaže i s drugim opažanjima: isti se prijelaz zbio i u t. zv. sjevero-evropskim jezicima, u germanskim, baltskim (vjerojatno i u praslavenskom), pa u arbanaskom; u arijskim se jezicima i *e* stopilo s *a*. Prazninu zastupa i u litavskom *iŗ*, a u arbanaskom *ir* i *ri*, i to

zapravo *ri* prazninu *r*, t. j. u položaju pred konsonantom, a *ir* (i *ur*) slabinu *br*, t. j. u položaju pred vokalom; ti su se refleksi već zarana pomiješali prenošenjem oblika. Ali i u ilirskom nalazimo stepen *ri*, jer je Jokl (kod Eberta, Reallexikon der Vorgeschichte 1, 90) uvjerljivo izveo ime liburnskog otoka *Εἰστρίς* (Ps.-Skylax 21) iz **ē-sri-* < **ē-s* »otok«, zapravo »optečen«; ta tvorba s adnominalnom česticom *e- : o-* ima pararelu u starosl. *ostrovъ* iz **o-sreuo-*. Po Ps.-Skylaksu velik je to otok u blizini otočja *Ἡλεκτρίδες* i *Μεντορίδες*, ali se više pod tim imenom ne spominje. U Chronicon Paschale (Chron. min. I 238 ed. Mommsen) navodi se *Ἰστρός ἢ νήσος* kao mjesto, gdje je bio pogubljen Caesar Constantius Gallus g. 354., ali kako druga vrela spominju Flanonu, vjerojatno se onaj naziv odnosi na Istru. Kod Ravennata V 24 (pg. 408, 18) spominje se u skupu otoka između Dalmacije i Istre *Nisiris*, rukopis A *Nistris*, što bi moglo biti iskvareno Istris: <*i*>*n istris*. Naprotiv će *Aestria* kod Mele II, 114 teško amo spadati, jer je to otok spomenut između Diomedskih, današnjih Tremiti, i Sasona te Brundizija.

2.

Zaključak, da se indoevr. prijevoini niz *er : or : r* u ilirskom javlja kao *er : ar : ri* odn. *ir*, potvrdit će nam drugi skup imena iz korijena *berz- : barz- : briz-* odn. *birz-*.

Nedavno je pronađen kod Drniša granični natpis *inter Barzanit(es et) Lizaviates*. Kako *Lizavia* očito pripada korijenu (*s*)*leig-* »sluzav, klizak« (up. starosl. *slzbz-kъ*, srednje-vis.-njem. *slich* i sr.-donjo-njem. *slick*, *slik* »mulj«, gr. *λίγδος* »ribež, mužar«), nameće nam se veza drugog imena s korijenom *bergh-* »visok« (up. staroind. *b hānt-* »jak, visok«, irsko žensko ime *Brigit* i germ. *Burgund* »visinska zemlja«). Ta su dva imena nadjenuta dakle po suprotnosti, kao Gorenci i Dolenci u Kranjskoj, Berghausen i Talhausen kod Freisinga. Berghofen i Talhofen između Dachau i Landsberga u Bavarskoj. Onim su međašnim kamenom određene bile granice između općine *Barzan-* položene na gori i *Lizavije* u močvarnoj dolini, očito u Petrovu polju, koje rijeka Čikola zimi djelomice poplavi.

Tom tumačenju pristaje i *Birziminio* It. Ant. 339, 2 s varijantom *Briziminio* i s vulgarno-lat. prijelazom *i > e* na Tab. Peut. u *Bersumno*, što se valjda ima popraviti u *Bersimnio*. Svakome naime, tko je dolazeći s Cetinja gledao veliku ravnicu na sjeveru Skadarskog jezera uz Moraču, poznat je velik broj brežuljaka, koji se po njoj diže: sama Morača teče uz Goricu, kojoj je na jugu mjesto Podgorica, a na sjeveru selo Zagorič, imena, koja nije potreba pobliže tumačiti, pa teče dalje uz brežuljak, na kojemu je stara tvrđava podgorička, dalje uz brežuljke Ljubović, Dajbabu i druge. Po istoj činjenici, po kojoj je nazvano Podgorica, dali su i stari Iliri mjestu ime *Birz-im-inium*.

Kod ovog je imena prajezična slabina *br* zastupana uz *ir* i s *ur*: *Burzumi*<*nio*>, *Burzum*<*ini*>*on* Rav. IV, 16. Taj nam se tamni vokal javlja i inače u

ilirskom, na pr. u *Mursa, Mursella, Mursianus lacus* uz *Marsonia* (up. ovaj časopis 16, 5 i d.). Razlika *ir : ur* može se opravdati predhodnim labijalima *b, m* kao u staroindijskom. Ali valjda su već u prajeziku postojala dva *r*-glasa različitog timbra, up. Güntert, *Indogermanische Ablautprobleme*, Berlin 1915, str. 100 i d.

S irskim ženskim imenom *Brigit* može se usporediti ilirsko *Brizidia* masc. CIL. III 8302 Novipazar.

Puninu nalazimo u imenu *Βέρζανα*, a to je po Prokopiju, aed. IV 4, p. 120. 41 Haury bio kaštio u Dardaniji, prozvan vjerojatno po svom položaju na nekoj uzvisini pogodnoj za gradnju utvrda.

Napokon ćemo spomenuti ime *Berginio, Berci[ni]o*, koje Ravenat IV 19 spominje za postaju, koja se nalazila na cesti od današnjeg Hrvatskog primorja u Savsku dolinu, dakle u zemlji Japoda. U ovom su osamljenom imenu, zato što palatal *gh* nije spirantiziran, neki tražili oslonca za tvrdnju, da je ilirski tobože centum - jezik. Ali kako sam u »Serta Hoffilleriana«, str. 189 i d. (up. naročito str. 198) razložio, to je ime keltsko, jer su Japodi bili Iliri pomiješani s Keltima (Strabo 4, 207 i 7, 313), dakle očito od Kelta pokoreni. Ovi bit će na nekom brdu sagradili tvrdu kao uporište svog gospodstva u tuđoj zemlji i nadjenuli joj svoje ime *Berginium*. Slična su uporišta keltskih osvajača među ilirskim starosjediocima bili *Carrodunum*, zvan od Ilira *Iovia* (up. ovaj časopis 16, 77 i d.), pa *Bononia* na mjestu današnjeg Banoštora, zvan od Ilira *Malata*.

3.

Poučan je treći skup, koji vezujem uz korijen *(s)qer-* »rezati«: iz tog se značenja mogao lako razviti pojam loma, rascjepa, pukotine, koji nalazimo u mnogim izvedenicama s determinativom *p*, kao u arb. *karpë* f. »hrid«, *karmë* »stijena«, norv. *skarv* »gola stijena«, sred. vis.-germ. *schroffe, schraf* »stijena« (up. i njem. *schroff* »oštar, odsječen« u vladanju), pa i u imenu *Karpata*, nadalje iz baze *querep-* u arb. *krep* »stijena, obronak«. S instrumentalom te riječi *krep(e)sh*, koja ima lokativni sufiks *-si*, povezao je Barić (Južnoslov. filolog 2, 50 i d.) ime otoka Cresa, koji je kao i ostali jadranski otoci gorovit. Plinije, n. h. III, 21 ga zove *Crexi*, oblik, koji se prema Κρέψα kod Ptol. II, 16 ima popraviti u *Crepsi*. Taj se oblik, kako je Barić prepoznao, slaže sa spomenutim arb. instrumentalom i s kotorskim lokalnim imenom *Crepis, Criapis, Crepi, Criapi* iz 14.—16. vijeka za onaj dio grada, koji je prislonjen uz hrid (up. A. Mayer, *Nast. vjesnik* 40, 1931, 35). Ali ne samo talijanski oblik *Cherso*, nego osobito i hrvatski oblik *Cres* svojom palatalizacijom velara, koja se prije likvidne metateze mogla samo zbiti pred *e*, upućuje na ilirski oblik **kerp-s-(os,-ā)*, a ne na *Crepsa*. Barić je pravom upozorio, da se ovdje radi o raznim odrazima prijevoja osnove (Stammabstufung), jer je nominativ sing. kao jaki padež bio naglašen na osnovi, a lokativ plurala kao slabi na sufiksu. Ja bih onda odnos shvatio ovako: nominativ *s*-osnove je mogao biti **kerps*, ali prema starim po-

tvrdama i *Crepsa*, jer je baza (*s*)*qere-p*, iz koje se već prema akcentu izvode arb. *karpë* i *krep*, oboje »stijena«. Lokativ obih je bio **k/ps-sú* (-*si*), iz čega nastaje ilirski **kirpsu*, vulg.-lat. **ker(p)su* (potvrđen navodom Cassidora, Var. 7, 16 *insula Cers-ina*, gdje je predano: *Celsina*), pa dalje *Cherso*, hrv. *Crēsъ*, *Cres*.

Uz ovaj primjer prijevoja osnove postoji, čini se, još jedan, i to kod *i*-osnove istog korijena. Zapadno od Vaca Dunav u Mađarskoj skreće iz istočnog pravca put juga: ἡ... ἐπιστροφή κατὰ Κάρπιν ... ἀρχιτωτᾶτη πρὸς ὧν veli Ptolemej II 11, a II 15 spominje opet grad Κάρπις. Ali druge potvrde imaju i mjesto *a* u korijenu: *Cirpi mansio* It. Ant. 266, 11; *equites Dalmatae, Cirpi* Not. dign. occ. 23; *auxilia Fortensia, Cirpe* ibd. 49; *praefectus legionis secundae adiutricis, Cirpi* ibd. 56: tu su *Cirpi* i *Cirpe* lokativi. S obe strane koljena Dunava kod Vaca leže mesozojske hridi, o kojima govori A. Supan (Länderkunde von Europa, hg. von Kirchhoff, I 2, 225). Graff (Übersicht der antiken Geographie von Pannonien, Budapest 1936, str. 101) postavlja Karpis doduše između Tahipuste i Duna-bogdány naprama Totfalu, gdje su ustanovljeni ostaci nekog rimskog kaštela: to je mjesto po privatnim obavijestima ravno, ali između Dunabogdány i Višegrada ima stijena.

II.

Kako smo gore spomenuli, Jokl izvodi ime liburnskog otoka Εἰστρος iz **ē-sri-*: tu je dakle došlo do umetanja glasa *t* u konsonantski skup *sr*; da se naime odijele *s* i *r*, koji su oba trajni glasovi, nastavljen je prvi homorganim zatvornim glasom, a to je *t*, i njim nekako završen. Do tog je umetanja došlo u germanskim, slavenskim i jednom dijelu baltskih jezika, u tračkom te u arbanaskom. Za ovaj navodi Jokl (kod Eberta, 1, 90) arb. *shtërpinj* plur. »zmije« iz **srpini-*.

Kako drugih potvrda za ilirski nema, ja bih, dakako s potrebitom rezervom, naveo još dva imena, koja će biti ilirska: 1) *Stravianis* It. Ant. 265, 9, mjesto u gornjoj Panoniji na cesti Mursa—Siscia (po Pichleru Gradac na Vukici, po Milleru Našice ili Vukojevci); 2) Στρουνία Ptol. II 11, 14, negdje u Moravskoj, kojom su Iliri jednom prošli. Oba su imena iz već navedene baze *sereu-*, *sreu-* »teći«, i to prvo iz *srou-*, up. let. *stràva* »struja«, s duljinom lit. *srovē* dial. *strovē* id., a drugo je vjerojatno particip **sreu-ent-ia*: **sreu-ont-ia* > gr. ῥέουσα. Za potonje ime Much (Hoops' Reallex. IV 294) ističe, da nije keltsko, jer *sr* prelazi u keltskom u *fr*, nego istočno, a to vrijedi i za *Stravianis*.

III.

Grad se Stridon spominje u antiknoj literaturi tri puta. Sv. Jeronim kaže o sebi: *Hieronymus, natus patre Eusebio, oppido Stridonis, quod a Gothis eversum. Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit* (de viris illustr. 135).

Gennadius iz Massilije, a po njemu Marcellinus spominje ga k godini 392.: *quem* (sc. Hieronymum) *Stridon oppidum genuit* (Mon. Germ. hist., a. a. 11, 65). Tim potvrđama pridolazi *provinciae Pannoniae Domnus Stridonensis* u aktima nikejskog sabora g. 325. Natpis CIL. III 9860, priopćen od Alačevića god. 1882. u »Bull. Dalm.« V 136, a sadrži ime *Stridonenses*, ne može se smatrati autentičnim.

O ubikaciji Stridona nastala je tokom vremena čitava literatura, koju je g. 1920. pregledno prikazao Bulić (Stridone, luogo natale di S. Girolamo, Roma u »Miscellanea Geronimiana« pg. 253—330 = Bull. Dalm. 43, 1920). Ali ta literatura ima neznatnu znanstvenu vrijednost, jer se raspra vodila iz lokalnog patriotizma između Dalmatinaca, Istrana i raznih Panonaca.

Prvo pitanje, koje tu nastaje, jest: u kojoj se provinciji nalazio Stridon. Iz nikejskih akata slijedi, da je g. 325. pripadao Panoniji. Navod samoga sv. Jeronima ne kaže ništa stalno, a i okolnost, da je imao ličnih veza s Emonom (up. Rogošić u »Novoj Reviji« VII, Makarska 1928, str. 267 i d.¹), nije mjerodavna. S druge strane govori za pripadnost Stridona Dalmaciji navod Palladija, biskupa bithynskog Helenopola, koji svog protivnika Jeronima naziva *Ἱερώνυμος τις ἀπὸ Δαλματίας*, a zatim predaja katoličke crkve, koja je bez dvojbe vrlo stara, a naziva sveca Dalmatincem, pa ga je pače i načinila zaštitnikom Dalmacije.

Izraženo je zatim mišljenje, da je Stridon istovetan sa Sidronom, očito po sličnosti imena. Mjesto *Σιδρόνα* spominje Ptolemej II 16, 6 i kaže, da se nalazi u unutrašnjosti Liburnije, a drugi put (VII 7, 8), da je u Iliriji između Jadera i Salone. Kako je naden i granični natpis *inter Sidrinos et Asseriates* (Österr. Jahresh. 8 B 52 i d., 119), jasno je, da se Sidrona nalazila u gornjoj Dalmaciji — i to kod Medviđa, jugoistočno od Obrovca — daleko od panonske granice, na što je upozorio i Patsch l. c. Prema tome pada i pokus M. Niedermanna (Južnoslov. filolog V, 1925/6, str. 226 i d. i ZONE. VII 4 i d.), da jezično protumači prijelaz imena Sidrona u Stridon, koji bi se zbio u doba između Ptolemeja i Jeronima, anticipacijom glasa *r* (**Sridona*) i kasnijim umetanjem glasa *t*: ako je Ilirima konsonantski skup *sr* bio nezgodan te su ga pretvorili u *str*, onda nije nikako vjerojatno, da će ga oni stvoriti tu, gdje nije postojao.

Niedermann hoće nadalje, da je ime glasilo *Stridonae*, a ne *Stridon*, jer da je u navodu sv. Jeronima *oppido Stridonis* vlastito ime u ablativu kao apozicija, a ne u genitivu, pozivajući se na izraz *in urbe Roma* i na druge tri potvrde u Jeronimovu djelu »de viris illustribus«, iz kojih da proizlazi, da je on upotrebljavao tip *urbs Roma*, a ne *urbs Romae*. Ali kad bismo dopustili, da je potvrda *de provincia Galilea*, gdje drugi izdavač piše *de p. Galileae*, stalna,

¹ U ovom pitanju malo pomaže i pismo Castrutiju PL. 22, 65, gdje je riječ o nekom slijepom zemliaku svečevu, koji na putu u Palestinu dolazi u Cissu na istarskoj obali, gdje Timavus izliva u

dransko more. Ime Cissa je sačuvano u današnjoj Caški na otoku Pagu, koji je istina na jugu Istre, ali vrlo daleko od Duina, ušća Timava na sjeveru Istre, Aquileie i Emone.

ipak nikako ne stoji, da je sv. Jeronim isključivo upotrebljavao tip *urbs Roma*, jer Joh. Bapt. Hofmann (Stolz-Schmalz, Lat. Grammatik⁵, München 1928, str. 349) veli, da se definitivni genitiv nalazi u Vulgati i ističe mjesto Marc. 1. 5 *in Jordanis flumine*, gdje stoji baš suprotno grčkom izvorniku: ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ.

Ne stoji ni druga tvrdnja, koju Niedermann iznosi u potkrepu svog mišljenja, da u latinskim tekstovima nema ilirskih imena gradova na *-on* kao u grčkome, nego samo na *-ona*, kako dokazuju ovi primjeri: *Meteone* Liv. 44, 23, 3, *Meteonem* Liv. 44, 32, 3, *Medione* Rav. 4, 16; *Codrione* Liv. 31, 27, 5; *Umone* Rav. 4, 16; *Avendone* Tab. Peut., It. Ant. 274, 1, *Abendone* Rav. 4, 22; *Ausancalione* Tab. Peut.; *Assinone* (rekonstruirano iz dva navoda kod Rav. 4, 19 *Assino* i *Asinoe*, up. Serta Hoffilleriana, pg. 198).

U ovom je Vjesniku (n. s. VI, 1902, str. 87—98 i 226 i d.) Florschütz iznio mišljenje, da je ime *Stridon* sačuvano u imenu gradine *Zrin* kod Štrigova nedaleko Kostajnice na Uni, a da je prelazni oblik *Zdrinj*, potvrđen i u ispravama. Nema sumnje, da se u hrvatskom skup *zr* često izmjenjuje sa *zdr*, ali to pitanje ovdje ne ulazi, nego isključivo ovo: zašto bi Hrvati, koji posjeduju početni skup *str-* i posjedovali su ga pri svom dolasku u ove zemlje, bili ga zamijenili skupom *zr-* ili *zdr-*? U to se pitanje Florschütz nije ni upustio, pa se zato njegovo mišljenje ne može primiti.

Postavlja se napokon pitanje, da li se s pomoću komparativne lingvistike može protumačiti ime *Stridon* i time možda pridonijeti ubikaciji mjesta.

Prema ilirskom glasovnom zakonu iznesenom u našem I. poglavlju osnova *strid-* imena *Stridon*, koji je tvoren, kako smo vidjeli, sufiksom *-on*, može biti praznina korijena *sterd-*, indoevr. *ster-dh*, iz kojega se izvode grčki στόρθη Hes. »oštrica koplja«, στόρθυξ »rog, zubac, šiljak, jelenji rogovi, rt«, pa bi se prema tome *Stridon* nalazio na nekoj stijeni, koja strši prema polju.

Ali ako uvažimo glasovni zakon II. *strid-* može biti i praznina korijena *serd(h)-*, ilirski u punini *serd-* i *sard-*. A baš taj skup imena je u ilirskom dobro zastupan. Tu je pleme *Sardeates*, po Pliniju, n. h. III 22 u solinskom konventu, po Kiepertu možda na Vrbasu, spomenuto i inače: Σαρδιῶται Ptol. II 16, *Sardiatas* liber coloniarum, ed. Lachmann, pg. 241, *Sard*... CIL. III 1266. U njihovu se području nalazio zacijselo i *Sarziaticum* (sc. municipium), Farlati, Illyricum sacrum 2, 173, koje je na drugom solinskom koncilu g. 532. pripalo novoj biskupiji Ludrum, o smještaju koje up. Tomaschek: Mitt. Geogr. Ges. Wien 23, 1880, 504 i Jokl kod Eberta 1, 86. Valjda pripada ovom skupu i *Sarda*, spomenuta tek kod bizantinskih pisaca, danas arb. *Shurdà*, istočno od Skadra, a zacijselo pripada trački *Serdica*, glavno mjesto plemena *Serdi*, u srednjem vijeku *Srědъь*, danas Sofija. Najvjerojatnija mi se čini etimologija, koju je iznio Mladenov (Balkan - Archiv 4, 1924, 186) za *Serdica*: st. ind. *śardha-h* i *sardhah* n. »stado, četa«, got. *hairda* »stado«, *hairdeis* »pastir« = st. vis. njem. *herta*, *hirti*. novo-vis. njem. *Herde*, *Hirt*, iz ie. **k'erdho-*, *-io-*. Prema tome su *Serdi* pastiri, a tako i *Sardeates*: slično značenje ima ime *Delmatae* »ovčari«.

Iz ovih razlaganja slijedi, da ime Stridon dobro pristaje u ilirsku nomenklaturu, ali se dakako za ubikaciju mjesta iz toga ne da ništa izvesti.

I.

Zusammenfassung. 1. In dem in dieser Zeitschrift (N. F. 16, 69 ff) erschienenen Aufsatz über den illyr. Stamm der Iasi hatte ich die von *ser-*, *sar-* und *sir-* aus gebildeten illyr. Namen aufgezählt. Um den Sinn des Grundwortes womöglich aus illyr. Material zu erschließen, war ich auch in diesem Falle bestrebt, die Lage der betreffenden Orte und deren Eigenheiten zu erkunden und festzustellen, ob die erzielten Ergebnisse bei zusammenhängenden Namensgruppen unter sich auch übereinstimmen. Von der erwähnten Gruppe lagen *Servitium* und *Sirmium* an der Save, jenes war sogar Station der ersten pannonischen Flotte, und die *Ser(r)etes* waren nach Plinius, n. h. III, 147 Anwohner der Drau. So darf man die ganze Namensgruppe mit der idg. Wurzel *ser-* »strömen« verbinden und die drei Vokalvarianten als Ablautstufen ansprechen: *ser-* ist gewiß die Vollstufe, *sar-* ihre Abtönung, wie denn auch sonst festgestellt wurde, daß idg. *o* im Illyr. zu *a* wurde; dann werden wir in *sir-* eine Reduktion sehen. Dazu möchte ich bemerken, daß wir in älterer Zeit ausschließlich die Form *Sirmium*, erst später die vulgärlat. *Sermium* antreffen; auf dieser beruht die heutige kroat. Form *Srijem*, Gen. *Srijèma* durch die Mittelstufe **Srēmъ*, denn aus *Sirmium* wäre über **Sŕmъ* heutiges **Srm* entstanden. In Übereinstimmung mit den alb. Entsprechungen ist in *sir-* wohl die Tief- oder eigentliche Reduktionsstufe und in *sri-* die Schwundstufe zu sehen. Diese fand Jokl (bei Ebert 1, 90) im Namen der liburnischen Insel *Εἰστρος* bei Ps.-Skylax 21 aus **ē-sr-* »umflossen, Insel«. Der sonst nicht mehr genannte Name steckt wohl in *Nisiris* bei Rav. V 24, Hs. A *Nistris* (aus **in istris*), Insel zwischen Dalmatien und Istrien. *Ἰστρία ἡ νῆσος*, im Chron. Pasch. (Chron. min. I 238 Mommsen) als Ort, wo Caesar Constantius Gallus im J. 354 hingerichtet wurde, bezieht sich wohl auf Istrien, da als Ort der Hinrichtung sonst Flanona genannt wird. *Aestria* bei Mela 2, 144 liegt zu abseits in der südlichen Adria, um mit *Eistris* gleichgestellt zu werden.

2. Auf ähnliche Weise kann die Bedeutung von illyr. *berz-*, *barz-*, *birz-* erschlossen werden (vgl. hierzu auch Verf. Glotta 24, 162 ff). Die in einer Terminationsinschrift bei Drniš in Dalmatien genannten *Barzanites* und *Lizaviates* waren, wie es scheint, gegensätzlich benannt: während sich der letztere Name zu mnd. *slick*, abg. *slzъ - kъ* »schlüpfrig« stellt, also offenbar die Bewohner des versumpften Petrovo polje an der Čikola bezeichnet, sind die *Barzanites* Höhenbewohner. Auch *Birziminium* (It. Ant. 339, 2, Var. *Briz-*, Tab. Peut. *Bersumno*, viell. aus **Bersimnio* verschrieben, mit vlat. *e*) lag auf dem Hügel der Zitadelle von Podgorica in der hügelreichen Ebene nördlich vom Skutari-See. Daraus ergibt sich die Zugehörigkeit dieser Namen zur idg. Wurzel *berg'h-*, »hoch«. Die Vollstufe finden wir im dardanischen *Βέρζανα* bei Prokop. aed. IV 4, S. 120, 41

Haury, offenbar einem Höhenkastell. Neben *Birziminium* begegnet uns bei Rav. 4, 16 die Nebenform *Burzumi*(*nio*), *Burzum*(*ini*)*on*, wo der dunkle Vokal — ähnlich wie bei *Mursa* neben *Marsonia*, vgl. Verf. Glotta 24, 179 ff — durch den vorangehenden Labial wie im Altind. bedingt ist; doch vgl. auch Güntert, Idg. Ablautprobleme, Berlin 1915, S. 100 ff.

Der erhaltene Velar in *Berginio*, *Berci*/*nijo* Rav. 4, 19 an einer von der liburnischen Küste ins Save-Tal führenden Straße, also offenbar im Japodenlande, braucht niemanden zu stören. Der Name ist keltisch, er gehörte einer kelt. Zwingburg im unterjochten Japodenlande (vgl. Verf., Gl. 24, 164 u. Serta Hoffileriana 198), ähnlich wie es *Corrodunum* (vgl. oben 16, 77 f) und *Bononia* waren, die von den Illyrern *Iovia* bzw. *Malata* genannt wurden.

3. Für die gebirgige Insel *Cherso*, kroat. *Cres*, überliefert Ptolemaeus II, 16 den Namen Κρέψα, wonach *Crexi* bei Plinius, n. h. III, 21 in *Crepsi* zu bessern ist. Darin sowie in alb. *krep(e)sh*, Instr. pl. von *krep* »Fels. Abhang« sah Barić (Južnoslov. filolog 2, 50 ff) einen Lokativ auf *-si* aus idg. (*s*)*qerep-*, woraus auch alb. *karpë* »Klippe«, *karmë* »Fels«, mhd. *schroffe*, *schraf* ds.; dazu gehört auch der von mir herangezogene Name *Crepis*, *Criapis*, *Crepi*, *Criapi* aus dem 14. bis 16. Jahrh. für den auf Felsen gelegenen Teil von Cattaro. Da nun ital. *Cherso* und besonders kroat. *Cres* mit seinem palatalisierten Velar auf illyr. **kerps-* weisen, so schloß Barić daraus auf Stammabstufung: Nom. *krep*, Lok. *kypes*, dieser zu *kerps-* in den antiken Belegen vokalisiert. Nach den anderen Beispielen für die illyr. Schwundstufe möchte ich dies so fassen: wie aus der Basis *qerep-* je nach der Betonung alb. *karpë* und *krep* hervorgingen, so konnte neben dem *s-* Stamm **kerps* auch ein **kreps* bzw. nach den antiken Belegen in die *ā*-Deklination übergeführt, *Crepsa* bestehen. Ihr Lokativ idg. **kypes-sú* (*si*) ergab illyr. **kirpsu*, vlat. **ker(p)su* (vgl. Cassiod. Var. 7, 16 *insula Cers-ina*. aus *Celsina* verbessert), daraus ital. *Cherso*, kroat. *Crēsъ*, *Cres*.

Ein weiterer Fall von Stammabstufung scheint beim *i*-Stamm derselben Wurzel vorzuliegen. Am Donaubug bei Waitzen in Ungarn nennt Ptolemaeus II 11 den Ort Κάρπις und wieder II 15. Andere Belege zeigen aber *i* als Wurzelvokal *Cirpi* It. Ant. 266. 11, Not. dign. occ. 23. 56, *Cirpe* ebd. 49: sie sind wohl als Lokative zu fassen. Nach Supan (in Kirchhoffs »Länderkunde von Europa« I 2. 225) liegen beiderseits von Waitzen mesozoische Klippen zutage. Graff (Übersicht der antiken Geographie von Pannonien, Budapest 1936, S. 101) setzt freilich Karpis zwischen Tahinpußta und Dunabogdány gegenüber von Totfalu an einer nach privaten Mitteilungen ebenen Stelle, wo Reste eines röm. Kastells festgestellt wurden, an, doch gibt es zwischen Dunabogdány und Visehrad Felsen.

II.

Jokl leitet, wie oben angeführt, den Namen der liburnischen Insel Εἰσρῆς aus **ē-sri*. **ē-s* - ab und beruft sich für den *t*-Einschub in die Gruppe *sr* auf

alb. *shërpinj* »Schlangen« aus **syřini-*. Ich möchte dafür als weitere Belege aus dem Illyrischen mit dem nötigen Vorbehalt anführen: *Stravianis* It. Ant. 265, 9 in Ober-Pannonien und *Στραβιντία* Ptol. II 11, 14, irgendwo in Mähren, also einem illyr. Durchzugslande, anzusetzen. Beide Namen gehören zu *sreu-* »strömen«, der zweite ist wohl als Partizip anzusehen **sreu-ent-ia*: **sreu-ont-ia* > gr. *ῥέουσα*. Much (in Hoops' Realex. IV 294) hebt für den zweiten Namen hervor — und das gilt auch für den ersten — daß er nicht keltisch sein kann, da *sr* im Kelt. in *fr* übergeht.

III.

Stridon wird im Altertum dreimal erwähnt: vom heil. Hieronymus, de viris illustr. 135: *Hieronymus, natus patre Eusebio, oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit*, von Gennadius von Massilia und nach ihm von Comes Marcellinus zum J. 392: *quem* (sc. Hieronymum) *Stridon oppidum genuit*, und in den Akten des Konzils von Nikäa i. J. 325: *provinciae Pannoniae Domnus Stridonensis*. Dagegen kann die Inschrift CIL. III. 9860, auf der die *Stridonenses* erscheinen, nicht als authentisch gelten.

Der aus Lokalpatriotismus zwischen Dalmatinern, Istrianern und Pannoniern entsprungene Streit über die Ubizierung Stridons hat eine ganze Literatur, leider von geringem wissenschaftlichem Werte entstehen lassen, worüber Bulić. *Miscellanea Geronimiana*, Rom 1920, S. 253—330 (auch Bull. Dalm. 43, 1920) einzusehen ist.

Strittig ist es schon, in welcher Provinz Stridon lag. Nach den nikäischen Konzilsakten gehörte es im J. 325 zu Pannonien. Aus Hieronymus' Worten ist darüber nichts zu entnehmen, und auch der Umstand, daß er persönliche Verbindungen mit Emona besaß, worauf Rogošić in der »Nova Revija« VII, Makarska 1928, S. 267 ff verwies, ist nicht maßgebend; dazu sind auch diese Angaben manchmal zu unbestimmt, wie im Briefe an Castrutius PL. 22, 65, wonach ein blinder Landsmann des Hieronymus auf dem Wege ins heil. Land nach Cissa an der istrischen Küste kommt, wo der Timavus in die Adria mündet. Dies spricht jedoch keineswegs für die Zugehörigkeit Stridons zu Pannonien, da der Timavus, Aquileia und Emona nördlich von Istrien sind, Cissa dagegen, dessen Name in *Caška*, **Caš-ska* (über **Cšš-*) auf der Insel Pag fortlebt, weit davon im Süden liegt. Andererseits spricht für die Zugehörigkeit Stridons zu Dalmatien die Angabe des Bischofs Palladios von Helenopolis in Bithynien, der seinen Gegner *Ἱερώνυμος τις ἀπὸ Δαλματίας* nennt und die gewiß sehr alte Überlieferung der katholischen Kirche, die den Heiligen sogar zum Schutzpatron Dalmatiens machte.

Wiederholt wurde Stridon auf Grund des Gleichklanges mit *Σιδρώνα* gleichgestellt, das nach Ptolemaeus II 16, 6 im liburnischen Binnenlande und nach VIII 7, 8 zwischen Iader und Salona lag. Da auch eine Grenzinschrift *inter Sīdrinos et Asseriatas* bei Medvide, sö. von Obrovac in Nord-Dalmatien, also

weit von der pannonischen Grenze aufgefunden wurde (Österr. Jahresh. 8 B 52 ff, 119 f), was besonders Patsch a. a. O. hervorhob, so fällt der Versuch M. Niedermanns (Južnoslov. filolog V, 1925/6, 226 ff und ZONF. VII 4 ff), den angeblich in der Zeit zwischen Ptolemaeus und Hieronymus erfolgten Übergang des Namens *Sidrona* in *Stridon* durch die Antizipation von *r* (**Sridona*) und späteren *t*-Einschub sprachlich zu erklären: wenn übrigens die Illyrer die Verbindung *sr* mieden, so ist es gar nicht wahrscheinlich, daß sie sie dort geschaffen hätten, wo sie nicht bestand.

Niedermann behauptet weiter, daß der Name *Stridonae*, nicht *Stridon* gelautet hätte, da er in des Hieronymus Worten *oppido Stridonis* den Namen als Apposition auffaßt, indem er sich auf den Ausdruck *in urbe Roma* und drei weitere Belege für den Typus *urbs Roma* im Werke des Hieronymus »de viris illustribus« beruft. Aber abgesehen davon, daß für *de provincia Galilea* die Überlieferung nicht feststeht und ein anderer Herausgeber *de p. Galileae* schreibt, so ist es keineswegs ausgemacht, daß Hieronymus den Typus *urbs Romae* mied, hebt doch J. B. Hofmann (Stolz-Schmalz, Lat. Gramm⁵, S. 394) den definitiven Genetiv gerade in der Vulgata hervor, wo z. B. Marc. 1, 5 *in Jordanis flumine* im Gegensatz zur griech. Vorlage ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ steht. Ebenso wenig richtig ist, wie die Beispielsammlung oben S. 180 lehrt, eine andre Behauptung Niedermanns, die seinen Ansatz *Stridonae* stützen soll, daß nämlich im Latein keine illyr. Ortsnamen auf *-u* wie im Griech., sondern nur auf *-ona* vorkommen sollen.

Florschütz hat (oben N. F. VI, 87 ff, 226 f) geglaubt, im Namen der Burg ruine *Zrin* bei Štrigovo unfern Kostajnica an der Una eine Fortsetzung von *Stridon* über das auch urkundlich belegte *Zdrinj* sehen zu dürfen. Darüber, daß im Kroatischen *zr* landschaftlich in *zdr* übergeht, besteht kein Zweifel, doch ist Florschütz auf die Hauptfrage, warum die Kroaten die Verbindung *str*, die sie bei ihrer Einwanderung besaßen und noch immer unverändert besitzen, durch die Verbindungen *zr* oder *zdr* ersetzt hätten, gar nicht eingegangen.

Zum Schlusse versuche ich eine Deutung des Namens *Stridon*. Er ist mit dem Suffix *-on* gebildet. Der Stamm *strid-* kann nach Punkt I die Schwundstufe von idg. *ster-dh* sein, wozu gr. στόρθη Hes. »Speerspitze«, στόρθηξ »Zacke, Zink, Hirschgeweih, Vorgebirge« gehören, dann wäre *Stridon* auf einem ins Feld ragenden Felsen gelegen. Unter Berücksichtigung von Punkt II kann aber *strid-* auch die Schwundstufe von *serd(h)-* sein, wozu man folgende illyr. Namen stellen könnte: *Sardeates* nach Plin. n. h. III 22 im Convent von Salona, nach Kiepert etwa am Vrbas anzusetzen, Σαρδιῶται Ptol. II 16, *Sardiatas* lib. col. ed. Lachmann 241, *Sard* . . . CIL III 1266. Auf ihrem Gebiete lag gewiß *Sarziaticum* (sc. municipium) Farlati. Illyr. sacr. 2, 173, das auf dem zweiten Konzil von Salona im J. 532 dem neuen Bistum in Ludrum zufiel, über dessen Lage Tomaschek. Mitt. Geogr. Ges. Wien 23, 504 und Jokl bei Ebert 1, 86 zu vergleichen ist. Zu dieser Namensgruppe könnte auch *Sarda*, erst bei byz. Schriftstellern

erwähnt, gehören, heute *Shurdà* östlich von Skutari, gewiß aber thrak. *Serdica*, der Hauptort der *Serdi*, im Mittelalter *Srědъcbъ*, heute Sophia. Für dieses scheint Mladenows Etymologie (*Balkan-Archiv* 4, 186) am wahrscheinlichsten zu sein: ai. *sárdha-*, got. *hairda* »Herde«, idg. **k'erdho-*. Demnach waren die *Serdi*, und ebenso die *Sardeates*, Hirten; auch *Delmatae* bedeutet »Schafhirten«. Der Name *Stridon* läßt sich also wohl in die illyr. Namengebung einfügen, aber einen Anhaltspunkt für die Ubizierung des Ortes gewinnen wir daraus nicht.

ZAGREB

ANTUN MAYER